

ΔΕΕ ΥΠΟΘΕΣΗ C-421/14

**Banco Primus SA κατά Jesús Gutiérrez García,
Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών –
Καταχρηστικές ρήτρες – Συμβάσεις ενυπόθηκου δανείου – Δεδικασμένο
Απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, (προδικαστική), αδημοσίευτη**

Παναγιώτης Ι. Αργαλιάς, Δικηγόρος, ΔρΝ

Η οδηγία 93/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή του άρθρου 207 του LEC, που απαγορεύει στον εθνικό δικαστή να επανεξετάσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών μιας συμβάσεως, όταν έχει ήδη κριθεί η νομιμότητα, βάσει της ως άνω οδηγίας, όλων των ρητρών της συμβάσεως αυτής, με απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου·

Αντιθέτως, σε περίπτωση υπάρξεως μιας ή περισσότερων συμβατικών ρητρών των οποίων ο ενδεχομένως καταχρηστικός χαρακτήρας δεν εξετάσθηκε στο πλαίσιο προηγούμενου δικαστικού ελέγχου της επίδικης συμβάσεως περατωθέντος με απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου, η οδηγία 93/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο εθνικός δικαστής, ενώπιον του οποίου ο καταναλωτής έχει ασκήσει νομοτύπως ανακοπή, οφείλει να εκτιμήσει, κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία, τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών αυτών.

(Τμήμα Πρώτο, αποτελούμενο από τους Α. Tizzano, αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύοντα του Πρώτου Τμήματος, Μ. Berger, Α. Borg Barthet, S. Rodin, εισηγητή, και F. Biltgen, δικαστές, Γενικός Εισαγγελέας: Μ. Szpunar)

I. Πραγματικά περιστατικά (συνοπτικά)

Η απόφαση του Δικαστηρίου, κατόπιν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως του Πρωτοδικείου (υπ' αριθ. 2) του Santander (Ισπανία), αφορά την ερμηνεία διατάξεων

της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ στο πλαίσιο συμβάσεως ενυπόθηκου δανείου, το οποίο είχε συνολογηθεί μεταξύ της Banco Primus (Τραπεζική εταιρεία) και του Jesús Gutiérrez García (ιδιώτης). Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά η Banco Primus χορήγησε (Ιούνιος 2008) στον J. Gutiérrez García δάνειο το οποίο εξασφαλιζόταν με υποθήκη επί της κατοικίας του. Το δάνειο αυτό είχε διάρκεια 47 ετών και θα εξοφλούνταν σε 564 μηνιαίες δόσεις. Μετά την μη καταβολή, από την πλευρά του δανειολήπτη, επτά διαδοχικών δόσεων η σύμβαση του δανείου καταγγέλθηκε από την δανειοδότρια τράπεζα. Η ανωτέρω καταγγελία είχε ως νομικό έρεισμα τη ρήτρα 6 bis της δανειακής συμβάσεως περί καταγγελίας λόγω αθετήσεως από τον οφειλέτη των υποχρεώσεών του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος. Εν συνεχεία, η δανειολήπτρια τράπεζα επέσπευσε πλειστηριασμό του ενυπόθηκου ακινήτου και εν τέλει κατακυρώθηκε το ακίνητο στην Banco Primus, για ποσό ίσο με το 50 % της εκτιμώμενης αξίας του. Τον Απρίλιο του 2011, η Banco Primus ζήτησε να της αποδοθεί το ακίνητο. Ωστόσο, η απόδοση του ακινήτου αναβλήθηκε λόγω της διάταξης της 12ης Ιουνίου 2013, η οποία έκρινε ως καταχρηστική τη ρήτρα 6 της συμβάσεως δανείου, η οποία αφορούσε τους τόκους υπερημερίας ενώ με τη διάταξη της 8ης Απριλίου 2014 έπαυσε η αναστολή της διαδικασίας αποβολής.

Ο δανειολήπτης, ωστόσο, άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου έκτακτη ανακοπή κατά της διαδικασίας αναγκαστικής εκτελέσεως επί του ενυπόθηκου ακινήτου του, επικαλούμενος την καταχρηστικότητα της ρήτρας 6 της συμβάσεως δανείου. Κατόπιν της ανακοπής αυτής, το αιτούν δικαστήριο, έχοντας αναστείλει, με απόφαση της 16ης Ιουνίου 2014, τη διαδικασία αποβολής, επισήμανε ότι εξακολουθούν να υφίστανται αμφιβολίες όσον αφορά την καταχρηστικότητα, κατά την έννοια της οδηγίας 93/13, ορισμένων ρητρών της συμβάσεως δανείου πέραν της ρήτρας για τους τόκους υπερημερίας. Ειδικότερα, το εθνικό δικαστήριο θεώρησε ότι υφίστανται αμφιβολίες σχετικά με:

– Τη ρήτρα 3 σχετικά με τους συμβατικούς τόκους, η οποία προέβλεπε τον υπολογισμό τους βάσει ενός τύπου που διαιρεί το ανεξόφλητο κεφάλαιο και τους ληξιπρόθεσμους τόκους με τον αριθμό των ημερών τις οποίες περιλαμβάνει ένα οικονομικό έτος, ήτοι 360 ημέρες, και

– Τη ρήτρα 6bis σχετικά με την καταγγελία του δανείου, δυνάμει της οποίας η Banco Primus μπορεί να ζητήσει την άμεση επιστροφή του κεφαλαίου, των τόκων και των διαφόρων εξόδων σε περίπτωση μη καταβολής κατά τη συμφωνηθείσα ημερομηνία οποιονδήποτε οφειλόμενων ποσών κεφαλαίων, τόκων ή προκαταβολών.

Το εθνικό δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ προδικαστικά ερωτήματα (αναφέρονται μόνο τα προδικαστικά ερωτήματα που εξετάζονται με το παρόν σχόλιο):

- Δυνάμει της οδηγίας 93/13, και ιδίως των άρθρων της 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, οφείλει το εθνικό δικαστήριο, προς διασφάλιση της προστασίας των καταναλωτών βάσει των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ύπαρξη καταχρηστικής ρήτρας, συνάγοντας τα δέοντα συμπεράσματα, έστω και αν προηγουμένως είχε αρνηθεί να προβεί στην εξέταση αυτή ή είχε καταλήξει στο αντίθετο συμπέρασμα με απόφαση η οποία έχει καταστεί αμετάκλητη σύμφωνα με το εθνικό δικονομικό δίκαιο; (Τρίτο προδικαστικό ερώτημα)

- Δύναται το δικαστήριο, κατά τον έλεγχο του καταχρηστικού χαρακτήρα μη ουσιωδών όρων της συμβάσεως, να λάβει υπόψη τη σχέση ποιότητας-τιμής, και βάσει ποιων κριτηρίων; Οφείλει, κατά τον έλεγχο αυτό, να λάβει υπόψη τα όρια τιμών τα οποία επιβάλλονται από την εθνική νομοθεσία; Είναι δυνατόν συμβατικές ρήτρες, αυτές καθεαυτές έγκυρες, να χάνουν το κύρος τους για τον λόγο ότι καθιερώνουν για την οικεία συναλλαγή τίμημα σημαντικά υψηλότερο από το σύνηθες αγοραίο τίμημα; (Τέταρτο προδικαστικό ερώτημα)

- Είναι δυνατόν, για τους σκοπούς του άρθρου 4 της οδηγίας 93/13, να ληφθούν υπόψη περιστάσεις μεταγενέστερες της συνάψεως της συμβάσεως αν σε αυτό οδηγή η εξέταση της εθνικής νομοθεσίας; (Πέμπτο προδικαστικό ερώτημα)

II. Η Απόφαση του ΔΕΚ (απόσπασμα)

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος στην υπόθεση C-421/14

39. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η οδηγία 93/13 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή του άρθρου 207 του LEC, που απαγορεύει στο ίδιο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως ορισμένες ρήτρες μιας σύμβασης η οποία έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου περατωθέντος με απόφαση έχουσα αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου.

40. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οδηγία 93/13 βασίζεται στην αντίληψη ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία, τόσο ως προς τη δυνατότητα διαπραγματεύσεως όσο και ως προς το επίπεδο της πληροφόρησής (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, Sánchez Morcillo και Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099, σκέψη 22 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

41. Ακριβώς λόγω της ασθενέστερης θέσεως στην οποία βρίσκονται οι καταναλωτές, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας προβλέπει ότι αυτοί δεν δεσμεύονται από τις καταχρηστικές ρήτρες. Πρόκειται για διάταξη αναγκαστικού δικαίου η οποία έχει ως σκοπό να αντικαταστήσει την τυπική ισορροπία που εισάγει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων με μια ουσιαστική ισορροπία, ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισότητα (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Ιουλίου 2014, Sánchez Morcillo και Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099, σκέψη 23, καθώς και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψεις 53 και 55).

42. Κατά πάγια νομολογία, η διάταξη αυτή πρέπει να θεωρείται ισοδύναμη προς τους εθνικούς κανόνες που αποτελούν, στο πλαίσιο της εσωτερικής έννομης τάξεως, κανόνες δημοσίας τάξεως (βλ. αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, σκέψεις 51 και 52, καθώς και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 54).

43. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να επανορθώνει την υφιστάμενη μεταξύ του καταναλωτή και του

επαγγελματία έλλειψη ισορροπίας, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία (αποφάσεις της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 46 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 58).

44. Όπως όμως εκτέθηκε στη σκέψη 38 της παρούσας αποφάσεως, εν προκειμένω ο εθνικός δικαστής εξέτασε την επίδικη στην κύρια δίκη σύμβαση υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13, κατόπιν δε της εξετάσεως αυτής διαπίστωσε, με δικαστική απόφαση που έχει αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου, την καταχρηστικότητα μιας εκ των ρητρών της συμβάσεως αυτής.

45. Υπ' αυτές τις συνθήκες, πρέπει να κριθεί αν, υπό τις εν λόγω περιστάσεις, η ανάγκη αντικαταστάσεως της τυπικής ισορροπίας που εισάγει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του επαγγελματία και του καταναλωτή με μια ουσιαστική ισορροπία, ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισότητα, επιβάλλει στο αιτούν δικαστήριο την υποχρέωση να προβεί σε νέο αυτεπάγγελο έλεγχο της συμβάσεως αυτής, παρά τα όσα ορίζουν οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες που εφαρμόζουν την αρχή του δεδικασμένου.

46. Συναφώς, υπενθυμίζεται καταρχάς η σπουδαιότητα την οποία έχει η αρχή του δεδικασμένου τόσο στην έννομη τάξη της Ένωσης όσο και στις εθνικές έννομες τάξεις. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει αποσαφηνίσει ότι, προς διασφάλιση τόσο της σταθερότητας του δικαίου και των εννόμων σχέσεων όσο και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, επιβάλλεται να μην μπορεί να τεθεί ζήτημα κύρους των δικαστικών αποφάσεων οι οποίες έχουν καταστεί αμετάκλητες μετά την εξάντληση των διαθέσιμων ενδίκων μέσων ή μετά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκηση των ως άνω ενδίκων μέσων (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, σκέψεις 35 και 36).

47. Το Δικαστήριο έχει δεχθεί εξάλλου ότι η προστασία του καταναλωτή δεν είναι απόλυτη. Ειδικότερα, έχει κρίνει ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν απαιτεί από τα εθνικά δικαστήρια να μην εφαρμόζουν τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες που προσδίδουν ισχύ δεδικασμένου σε ορισμένη απόφαση, έστω και αν αυτή η μη εφαρμογή θα μπορούσε να θεραπεύσει την παράβαση μιας, οποιασδήποτε

φύσεως, διατάξεως της οδηγίας 93/13 (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 2009, *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, σκέψη 37, καθώς και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, *Gutiérrez Naranjo κ.λπ.*, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 68), εκτός αν το εθνικό δίκαιο απονέμει στα εν λόγω δικαστήρια την εξουσία αυτή σε περίπτωση παραβίασεως των εθνικών κανόνων δημοσίας τάξεως (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2009, *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, σκέψη 53).

48. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι, βάσει του δικαίου της Ένωσης, η αρχή της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας των καταναλωτών δεν απονέμει δικαίωμα προσβάσεως σε δύο βαθμούς δικαιοδοσίας, αλλά απλώς δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, *Sánchez Morcillo και Abril García*, C-169/14, EU:C:2014:2099, σκέψη 36 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

49. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η οδηγία 93/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή του άρθρου 207 του LEC, που απαγορεύει στον εθνικό δικαστή να επανεξετάσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών μιας συμβάσεως συναφθείσας με επαγγελματία, εφόσον έχει ήδη κριθεί η νομιμότητα, βάσει της ως άνω οδηγίας, όλων των ρητρών της συμβάσεως, με απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου, πράγμα το οποίο απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

50. Πάντως, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, εν προκειμένω, ο διαλαμβανόμενος στο άρθρο 207 του LEC δικονομικός κανόνας περί δεδικασμένου απαγορεύει στον εθνικό δικαστή όχι μόνο την επανεξέταση της νομιμότητας, βάσει της οδηγίας 93/13, των ρητρών μιας συμβάσεως ως προς την οποία έχει ήδη εκφερθεί κρίση με αμετάκλητη απόφαση, αλλά και την εκτίμηση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα των λοιπών ρητρών της συμβάσεως αυτής.

51. Από τις αρχές όμως οι οποίες συνάγονται από τις σκέψεις 40 έως 43 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι οι σχετικοί όροι της εθνικής νομοθεσίας, στους οποίους παραπέμπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, δεν πρέπει να θίγουν την ουσία του δικαιώματος που αντλούν οι καταναλωτές από τη διάταξη αυτή και το οποίο συνίσταται στο να μη δεσμεύονται από ρήτρα

θεωρούμενη ως καταχρηστική (απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, *Gutiérrez Naranjo* κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 71).

52. Επομένως, στην περίπτωση που, στο πλαίσιο προηγούμενης εξετάσεως μιας επίδικης συμβάσεως η οποία κατέληξε στην έκδοση αποφάσεως έχουσας ισχύ δεδικασμένου, ο εθνικός δικαστής περιορίστηκε στο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως, υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13, μία μόνο ρήτρα ή ορισμένες από τις ρήτρες της συμβάσεως αυτής, η οδηγία 93/13 επιβάλλει σε εθνικό δικαστή, όπως αυτός της κύριας δίκης, ενώπιον του οποίου ο καταναλωτής έχει ασκήσει νομοτύπως ανακοπή, την υποχρέωση να εκτιμήσει, κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία, τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των λοιπών ρητρών της εν λόγω συμβάσεως. Ειδικότερα, χωρίς έναν τέτοιο έλεγχο, η προστασία του καταναλωτή θα ήταν ελλιπής και ανεπαρκής και δεν θα αποτελούσε κατάλληλο ούτε αποτελεσματικό μέσο προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση ρητρών τέτοιου είδους, σε αντίθεση με τα όσα προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, *Aziz*, C 415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 60).

53. Εν προκειμένω, ελλείψει σχετικών διευκρινίσεων στη δικογραφία την οποία έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να ελέγξει αν με την, έχουσα ισχύ δεδικασμένου, διάταξη της 12ης Ιουνίου 2013 εξετάσθηκε η νομιμότητα, βάσει της οδηγίας 93/13, όλων των ρητρών της επίδικης στην κύρια δίκη συμβάσεως ή μόνο της ρήτρας της 6.

54. Βάσει του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο, στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι:

– η οδηγία 93/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή του άρθρου 207 του LEC, που απαγορεύει στον εθνικό δικαστή να επανεξετάσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών μιας συμβάσεως, όταν έχει ήδη κριθεί η νομιμότητα, βάσει της ως άνω οδηγίας, όλων των ρητρών της συμβάσεως αυτής, με απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου· Αντιθέτως, σε περίπτωση υπάρξεως μιας ή περισσότερων συμβατικών ρητρών των οποίων ο ενδεχομένως καταχρηστικός χαρακτήρας δεν εξετάσθηκε στο πλαίσιο προηγούμενου δικαστικού ελέγχου της επίδικης συμβάσεως περατωθέντος με

απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου, η οδηγία 93/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο εθνικός δικαστής, ενώπιον του οποίου ο καταναλωτής έχει ασκήσει νομοτύπως ανακοπή, οφείλει να εκτιμήσει, κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία, τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών αυτών.

Επί του τετάρτου και του πέμπτου ερωτήματος

55. Με το τέταρτο και το πέμπτο ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξετασθούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, την παροχή διευκρινίσεων ως προς τα κριτήρια που πρέπει να λάβει υπόψη, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 4 της οδηγίας 93/13, προκειμένου να εκτιμήσει τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα ρητρών όπως οι επίδικες στην κύρια δίκη, που αφορούν τα ζητήματα του υπολογισμού των συμβατικών τόκων και της καταγγελίας της συμβάσεως δανείου λόγω αθετήσεως από τον οφειλέτη των υποχρεώσεών του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος.

56. Καταρχάς, υπογραμμίζεται ότι, βάσει της νομολογίας που παρατίθεται στη σκέψη 30 της παρούσας αποφάσεως, τα ερωτήματα αυτά είναι απαράδεκτα κατά το μέτρο που με αυτά ζητείται να κριθεί αν ο εθνικός δικαστής δύναται, στο πλαίσιο της εξετάσεως στην οποία προβαίνει όσον αφορά τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, και ειδικότερα της ρήτρας 6bis της επίδικης στην κύρια δίκη συμβάσεως, να λάβει υπόψη περιστάσεις μεταγενέστερες της συνάψεως της συμβάσεως. Ειδικότερα, η απόφαση περί παραπομπής δεν προσδιορίζει σαφώς τις μεταγενέστερες περιστάσεις περί των οποίων πρόκειται. Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά στοιχεία που είναι απαραίτητα για την εκτίμησή του και δεν είναι κατά συνέπεια σε θέση να δώσει στο αιτούν δικαστήριο μια απάντηση που θα χρησιμεύσει για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

57. Σε ό,τι αφορά τα λοιπά ζητήματα που τίθενται με το τέταρτο και το πέμπτο ερώτημα, διευκρινίζεται, πρώτον, ότι, κατά πάγια νομολογία, η σχετική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου αφορά τόσο την ερμηνεία της, διαλαμβανόμενης στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας και στο παράρτημά της, έννοιας «καταχρηστική ρήτρα» όσο και τα κριτήρια τα οποία ο εθνικός δικαστής δύναται ή

οφείλει να εφαρμόζει κατά την εξέταση συμβατικής ρήτρας υπό το πρίσμα των διατάξεων της οδηγίας αυτής, εξυπακουομένου ότι στον εν λόγω δικαστή απόκειται να αποφανθεί, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια αυτά, επί του χαρακτηρισμού στη συγκεκριμένη περίπτωση της επιμέρους συμβατικής ρήτρας βάσει των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε υποθέσεως. Εξ αυτού συνάγεται ότι το Δικαστήριο πρέπει να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο απλώς και μόνο ενδεικτικά στοιχεία τα οποία το τελευταίο οφείλει να λάβει υπόψη κατά την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα της εν λόγω ρήτρας (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 66 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

58. Πάντως, επισημαίνεται ότι, καθόσον παραπέμπει στις έννοιες «καλή πίστη» και «σημαντική ανισορροπία» εις βάρος του καταναλωτή ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ορίζει μόνο κατά τρόπο αφηρημένο τα στοιχεία που προσδίδουν καταχρηστικό χαρακτήρα σε συμβατική ρήτρα η οποία δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 67 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

59. Προκειμένου όμως να κριθεί αν ορισμένη ρήτρα δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή «σημαντική ανισορροπία» ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, πρέπει ιδίως να ληφθούν υπόψη οι κανόνες που εφαρμόζονται βάσει της εθνικής νομοθεσίας στην περίπτωση κατά την οποία δεν υπάρχει σχετική συμφωνία των μερών. Μέσω της συγκριτικής αυτής αναλύσεως θα μπορέσει ο εθνικός δικαστής να εκτιμήσει αν, και, ενδεχομένως, σε ποιο βαθμό η σύμβαση περιάγει τον καταναλωτή σε δυσμενέστερη νομική θέση από εκείνη την οποία προβλέπει η ισχύουσα εθνική νομοθεσία. Ομοίως, είναι χρήσιμη, προς τούτο, η εξέταση της νομικής θέσεως στην οποία ευρίσκεται ο εν λόγω καταναλωτής από πλευράς των μέσων που διαθέτει, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, για την παύση της χρήσεως καταχρηστικών ρητρών (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 68).

60. Όσον αφορά το ζήτημα των συνθηκών υπό τις οποίες δημιουργείται μια τέτοια έλλειψη ισορροπίας «παρά την απαίτηση καλής πίστης», διαπιστώνεται ότι, βάσει της δέκατης έκτης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας 93/13, ο εθνικός δικαστής οφείλει συναφώς να εξακριβώσει αν ο επαγγελματίας, εφόσον συναλλασσόταν

κατά τρόπο έντιμο και δίκαιο με τον καταναλωτή, μπορούσε ευλόγως να αναμένει ότι ο καταναλωτής θα δεχόταν μια τέτοια ρήτρα κατόπιν ατομικής διαπραγματεύσεως (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 69).

61. Εξάλλου, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας, ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας πρέπει να κρίνεται λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και με αναφορά, κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως, σε όλες τις περιστάσεις που συνέτρεχαν κατά τη σύναψή της (αποφάσεις της 4ης Ιουνίου 2009, Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, σκέψη 39, και της 9ης Νοεμβρίου 2010, VB Pénzügyi Lízing, C-137/08, EU:C:2010:659, σκέψη 42). Επομένως, υπό το πρίσμα αυτό, πρέπει επίσης να εκτιμώνται οι συνέπειες που μπορεί να έχει η εν λόγω ρήτρα στο πλαίσιο του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου, εκτίμηση η οποία προϋποθέτει την εξέταση του εθνικού νομικού συστήματος (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 71 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

62. Δεύτερον, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, οι ρήτρες που αφορούν το κύριο αντικείμενο της συμβάσεως ή το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, ενώ εμπίπτουν στον τομέα τον οποίο ρυθμίζει η οδηγία αυτή, εκφεύγουν της εκτιμήσεως του καταχρηστικού χαρακτήρα τους μόνο κατά το μέτρο που το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο κρίνει, κατόπιν εξετάσεως της κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως, ότι έχουν διατυπωθεί από τον επαγγελματία κατά τρόπο σαφή και κατανοητό (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψη 41, καθώς και της 9ης Ιουλίου 2015, Bucura, C-348/14, EU:C:2015:447, σκέψη 50).

63. Υπό το πρίσμα των σκέψεων αυτών οφείλει το αιτούν δικαστήριο να εξετάσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών στις οποίες αναφέρονται το τέταρτο και το πέμπτο ερώτημα.

64. Σε ό,τι αφορά, αφενός, τη ρήτρα 3 της επίδικης στην κύρια δίκη συμβάσεως, σχετικά με τον υπολογισμό των συμβατικών τόκων, το αιτούν δικαστήριο υπογράμμισε ότι η ρήτρα αυτή, μολονότι ενέπιπτε στο άρθρο 4, παράγραφος 2, της

οδηγίας 93/13, δεν ήταν διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό κατά την έννοια της διατάξεως αυτής. Υπ' αυτές τις συνθήκες, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 61 των προτάσεών του, είναι έργο του αιτούντος δικαστηρίου να εξετάσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα της εν λόγω ρήτρας και ιδίως το αν η ρήτρα αυτή δημιουργεί, εις βάρος του οικείου καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων, υπό το πρίσμα των όσων εκτίθενται στις σκέψεις 58 έως 61 της παρούσας αποφάσεως.

65. Το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει ιδίως να συγκρίνει τον τρόπο υπολογισμού του προβλεπόμενου από την ως άνω ρήτρα συμβατικού επιτοκίου και το προκύπτον εξ αυτού πραγματικό συμβατικό επιτόκιο με τους συνήθως εφαρμοζόμενους τρόπους υπολογισμού και το νόμιμο επιτόκιο καθώς και τα επιτόκια που εφαρμόζονταν στην αγορά, κατά τη σύναψη της επίδικης στην κύρια δίκη συμβάσεως, για δάνειο ύψους και διάρκειας αντίστοιχων προς εκείνα της οικείας συμβάσεως δανείου. Ιδίως, θα πρέπει να ελέγξει κατά πόσον το γεγονός ότι οι συμβατικοί τόκοι υπολογίζονται με βάση έτος 360 ημερών, αντί του ημερολογιακού έτους των 365 ημερών, μπορεί να προσδώσει στην εν λόγω ρήτρα 3 καταχρηστικό χαρακτήρα.

66. Σχετικά, αφετέρου, με τη ρήτρα 6bis της επίδικης στην κύρια δίκη συμβάσεως περί καταγγελίας λόγω αθετήσεως από τον οφειλέτη των υποχρεώσεών του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος, είναι έργο του αιτούντος δικαστηρίου να εξετάσει ιδίως αν η ευχέρεια που παρέχεται στον επαγγελματία να απαιτήσει ολόκληρο το ποσό του δανείου προϋποθέτει τη μη εκπλήρωση από τον καταναλωτή υποχρεώσεως έχουσας ουσιώδη σημασία στο πλαίσιο της επίμαχης συμβατικής σχέσεως, αν η ευχέρεια αυτή προβλέπεται για τις περιπτώσεις στις οποίες η ως άνω μη εκπλήρωση έχει αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου, αν η εν λόγω ευχέρεια παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου που έχουν συναφώς εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων και αν το εθνικό δίκαιο απονέμει στον καταναλωτή κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα τα οποία του παρέχουν τη δυνατότητα, όταν εφαρμόζεται εις βάρος του τέτοια ρήτρα, να άρει τις συνέπειες που απορρέουν από την κατ' αυτόν τον τρόπο πρόωρη λήξη του δανείου (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 73).

67. Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι στο τέταρτο και στο πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι:

– η εξέταση του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας συμβάσεως συναφθείσας μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή προϋποθέτει εκτίμηση του κατά πόσον η ρήτρα αυτή δημιουργεί, εις βάρος του καταναλωτή, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων. Η εξέταση αυτή πρέπει να πραγματοποιείται λαμβανομένων υπόψη των εθνικών κανόνων οι οποίοι εφαρμόζονται, αν δεν υπάρχει συμφωνία των μερών, των μέσων τα οποία διαθέτει ο καταναλωτής, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, για την παύση της χρησιμοποίησεως ρητρών τέτοιου είδους, της φύσεως των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η επίμαχη σύμβαση καθώς και όλων των περιστάσεων που συνέτρεχαν κατά τη σύναψή της·

– εφόσον το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι συμβατική ρήτρα σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού των συμβατικών τόκων, όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, δεν είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της ως άνω οδηγίας, οφείλει να εξετάσει αν η ρήτρα αυτή είναι καταχρηστική κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας. Στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτής, έργο του αιτούντος δικαστηρίου είναι ιδίως να συγκρίνει τον προβλεπόμενο από τη ρήτρα αυτή τρόπο υπολογισμού του συμβατικού επιτοκίου και το προκύπτον εξ αυτού πραγματικό συμβατικό επιτόκιο με τους συνήθως εφαρμοζόμενους τρόπους υπολογισμού και το νόμιμο επιτόκιο καθώς και τα επιτόκια που εφαρμόζονταν στην αγορά, κατά τη σύναψη της επίδικης στην κύρια δίκη συμβάσεως, για δάνειο ύψους και διάρκειας αντίστοιχων προς εκείνα της οικείας συμβάσεως δανείου, και

– σε ό,τι αφορά την εκτίμηση από εθνικό δικαστήριο του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας περί καταγγελίας της συμβάσεως δανείου λόγω αθετήσεως από τον οφειλέτη των υποχρεώσεών του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος, είναι έργο του δικαστηρίου αυτού να εξετάσει αν η ευχέρεια που παρέχεται στον επαγγελματία να απαιτήσει ολόκληρο το ποσό του δανείου προϋποθέτει τη μη εκπλήρωση από τον καταναλωτή υποχρεώσεως έχουσας ουσιώδη σημασία στο πλαίσιο της επίμαχης συμβατικής

σχέσεως, αν η ευχέρεια αυτή προβλέπεται για τις περιπτώσεις στις οποίες η ως άνω μη εκπλήρωση έχει αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου, αν η εν λόγω ευχέρεια παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου που έχουν συναφώς εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων και αν το εθνικό δίκαιο προβλέπει κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα στον καταναλωτή, εις βάρος του οποίου εφαρμόζεται μια τέτοια ρήτρα, να άρει τις συνέπειες που απορρέουν από την κατ' αυτόν τον τρόπο πρόωρη λήξη του δανείου.

III. ΣΧΟΛΙΟ

1. Οδηγία 93/13/ΕΟΚ

Η προστασία του καταναλωτή ως πολιτική της Ένωσης έχει ως νομικό έρεισμα το άρθρο 169 της ΣΛΕΕ. Ωστόσο, η εξέλιξη της προστασίας του καταναλωτή εδράζεται σε σημαντικό βαθμό στο δευτερογενές δίκαιο της ΕΕ, το οποίο εξειδικεύει τις ρυθμίσεις του πρωτογενούς δικαίου.¹ Στο ανωτέρω πλαίσιο εντάσσεται και η οδηγία 93/13/ΕΟΚ² σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων, που συνάπτονται με τους καταναλωτές. Η ανωτέρω οδηγία αποσαφηνίζει τις έννοιες του καταναλωτή και της καταχρηστικότητας συμβατικών ρητρών. Ειδικότερα, ως καταναλωτής θεωρείται το φυσικό πρόσωπο που ενεργεί για σκοπούς, οι οποίοι δεν σχετίζονται με τις επαγγελματικές του δραστηριότητες ενώ καταχρηστική ρήτρα σύμβασης νοείται αυτή που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, και δημιουργεί σε βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, που απορρέουν από τη σύμβαση. Εκτός από τις ανωτέρω αποσαφηνίσεις, η ανωτέρω οδηγία τυποποιεί και ρυθμίσεις, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο ερμηνείας της σχολιαζόμενης απόφασης. Το άρθρο 6της οδηγίας έχει ως περιεχόμενο τη θέσπιση από τα Κράτη - μέλη

¹ *Ελ. Αλεξανδρίδου*, Το ενωσιακό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή, σε *Ελ. Αλεξανδρίδου* (επιμ.) Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ελληνικό - Ενωσιακό Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, 2η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2015, σελ 7, ειδικά σελ.12

² *Οδηγία 93/13/ΕΟΚ* του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 1993 σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, Επίσημη Εφημερίδα L 095 της 21.04.1993, σελ. 29 - 34

διατάξεων που καθιστούν νομικά ανενεργές ρήτρες σύμβασης (μεταξύ καταναλωτών και επαγγελματιών) που είναι καταχρηστικές, ενώ επιτρέπουν την ισχύ των υπόλοιπων όρων της σύμβασης εφόσον αυτή δύναται να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.³ Το άρθρο 7 της οδηγίας τυποποιεί την υποχρέωση των Κρατών - μελών να μεριμνούν ώστε, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.⁴ Τέλος, και σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

2. Αυτεπάγγελτος έλεγχος συμβατικών ρητρών κατά τη διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσης

Το νομικό ζήτημα που τίθεται με το αντίστοιχο προδικαστικό ερώτημα είναι εάν η οδηγία 93/13 αντιτίθεται στην εθνική ρύθμιση του άρθρου 207 του ισπανικού κώδικα πολιτικής δικονομίας,⁵ που απαγορεύει στο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει

³ Άρθρο 6 της οδηγίας 93/13 "1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.

2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να μην αίρεται η προστασία που παρέχει στον καταναλωτή η παρούσα οδηγία, λόγω του ότι επιλέγεται, ως δίκαιο που διέπει τη σύμβαση, δίκαιο τρίτης χώρας, εάν η σύμβαση έχει στενή σχέση με την επικράτεια των κρατών μελών."

⁴ Άρθρο 7 της οδηγίας 93/13 "1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές. 2. Τα μέσα αυτά περιλαμβάνουν διατάξεις που δίνουν σε άτομα ή οργανισμούς που έχουν, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, οριστεί ως έχοντες έννομο συμφέρον για την προστασία των καταναλωτών, τη δυνατότητα να προσφύγουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων ή διοικητικών οργάνων, τα οποία αποφαίνονται για το εάν συμβατικές ρήτρες, που έχουν συνταχθεί με σκοπό τη γενικευμένη χρήση έχουν καταχρηστικό χαρακτήρα και εφαρμόζουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για να πάψει η χρησιμοποίηση των ρητρών αυτών. 3. Τηρουμένης της εθνικής νομοθεσίας, οι προσφυγές που αναφέρονται στην παράγραφο 2 μπορούν να ασκούνται, κατά πλειόνων επαγγελματιών, χωριστά ή από κοινού, του αυτού επαγγελματικού τομέα ή κατά των ενώσεών τους που χρησιμοποιούν ή συνιστούν τη χρησιμοποίηση των αυτών ή παρόμοιων γενικών συμβατικών ρητρών."

⁵ Άρθρο 207 του Ισπανικού Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας "3. Οι αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις έχουν την ισχύ δεδικασμένου και το δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται της διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας έχουν εκδοθεί οι εν λόγω αποφάσεις δεσμεύεται σε κάθε περίπτωση από τα οριζόμενα σε αυτές. 4. Αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία προσβολής τους, οι δικαστικές αποφάσεις καθίστανται

αυτεπαγγέλτως ορισμένες ρήτρες δανειακής συμβάσεως, οι οποίες έχουν αποτελέσει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου με απόφαση, που έχει αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου. Από τις εισαγωγικές σκέψεις του ΔΕΕ θα πρέπει να συγκρατήσουμε τα εξής:

Πρώτον, το γεγονός ότι η οδηγία 93/13 εδράζεται στην αντίληψη ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία αναφορικά με τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης της σύμβασης και του περιεχομένου της.⁶

Δεύτερον, το γεγονός ότι η ασθενέστερη θέση του καταναλωτή οδήγησε στη διατύπωση του άρθρου 6 της οδηγίας (αναγκαστικό δίκαιο), που προβλέπει ότι οι καταναλωτές δεν δεσμεύονται από καταχρηστικές ρήτρες.⁷

Πέραν, όμως των εισαγωγικών σκέψεων το ΔΕΕ θεωρεί ότι το ανωτέρω νομικό ζήτημα καταλήγει σε μια συγκριτική στάθμιση δύο σημαντικών αρχών, ήτοι της αρχής της ασθενέστερης θέσης του καταναλωτή και της δικονομικής αρχής του δεδικασμένου και των συνεπειών του. Επιπροσθέτως, φαίνεται να διακρίνει μεταξύ δύο κατηγοριών συμβατικών ρητρών. Στην πρώτη κατηγορία εμπίπτουν οι ρήτρες που εξετάστηκαν αυτεπαγγέλτως από το εθνικό δικαστήριο και η κρίση τους απόκτησε ισχύ δεδικασμένου. Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται σε ρήτρες που δεν εξετάστηκαν αυτεπάγγελα ή κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων από το εθνικό δικαστήριο, αν και επί της αντιδικίας εκδόθηκε απόφαση που απέκτησε ισχύ δεδικασμένου. Στη δεύτερη αυτή κατηγορία σημειώνεται η έλλειψη δικαιοδοτικής κρίσης εφόσον βέβαια ο εθνικός δικαστής είχε στη διάθεση του τα απαραίτητα πραγματικά και νομικά στοιχεία για να κρίνει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών.

Καταληκτικά το ΔΕΕ έκρινε ότι η οδηγία 93/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή του άρθρου 207 του LEC, που απαγορεύει στον εθνικό δικαστή να επανεξετάσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών μιας συμβάσεως, όταν έχει ήδη κριθεί η νομιμότητα, βάσει της ως άνω οδηγίας, όλων των ρητρών της συμβάσεως αυτής, με απόφαση έχουσα

αμετάκλητες και αποκτούν ισχύ δεδικασμένου, το δε δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται της διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας έχουν εκδοθεί οι εν λόγω αποφάσεις δεσμεύεται σε κάθε περίπτωση από τα οριζόμενα σε αυτές

⁶ Σκ. 40 της σχολιαζόμενης απόφασης

⁷ Σκ. 41 της σχολιαζόμενης απόφασης

ισχύ δεδικασμένου. Η εν λόγω κρίση του ΔΕΕ αποτυπώνει τη θέση του ότι η αρχή του δεδικασμένου στις εθνικές έννομες τάξεις εμπεδώνει τη διασφάλιση και τη σταθερότητα του δικαίου, καθώς επίσης και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Ειδικότερα, το ΔΕΕ θεωρεί ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν απαιτεί από τα εθνικά δικαστήρια να μην εφαρμόζουν τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες σχετικά με την αρχή του δεδικασμένου, ακόμη και στην περίπτωση που η μη εφαρμογή τους θα μπορούσε να θεραπεύσει παράβαση μιας διατάξεως της οδηγίας 93/13.

Αντιθέτα, σε περίπτωση υπάρξεως μιας ή περισσότερων συμβατικών ρητρών των οποίων ο ενδεχομένως καταχρηστικός χαρακτήρας δεν εξετάσθηκε στο πλαίσιο προηγούμενου δικαστικού ελέγχου της επίδικης συμβάσεως, περατωθέντος με απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου, η οδηγία 93/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο εθνικός δικαστής, οφείλει να εκτιμήσει, κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα νομικά και πραγματικά στοιχεία. Με άλλα λόγια το ΔΕΕ προκρίνει την αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ του επαγγελματία και του καταναλωτή στην περίπτωση που δεν εξετάστηκαν από το εθνικό δικαστήριο μία ή περισσότερες συμβατικές ρήτρες, παρά το γεγονός ότι η δικαιοδοτική διαδικασία κατέληξε στην έκδοση δικαστικής αποφάσεως έχουσα ισχύ δεδικασμένου. Ως εκ τούτου, ο καταναλωτής που άσκησε ανακοπή στρεφόμενος κατά της αναγκαστικής εκτελέσεως για την καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτρας επί της οποίας θεμελιώνεται η εκτέλεση ή βάσει της οποίας καθορίζεται το ποσό της οφειλής, δικαιούται να ζητήσει τον έλεγχο συμβατικών ρητρών (μπορεί να διενεργηθεί και αυτεπάγγελτος έλεγχος), οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο προγενέστερου εθνικού δικαστικού ελέγχου (είτε κατ' αίτηση των διαδίκων είτε και αυτεπαγγέλτως), που κατέληξε σε απόφαση που έχει ισχύ δεδικασμένου.

3. Κριτήρια για τον προσδιορισμό του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικών ρητρών

Το νομικό ζήτημα που τίθεται με τα προδικαστικά ερωτήματα (4ο και 5ο) σχετίζεται με τα κριτήρια που πρέπει να λάβει υπόψη του το εθνικό δικαστήριο προκειμένου

να διαγνώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικών ρητρών. Οι επίδικες ρήτρες που εξετάζονται είναι οι ρήτρες υπολογισμού των συμβατικών τόκων και της καταγγελίας της συμβάσεως δανείου λόγω αθετήσεως από τον οφειλέτη των υποχρεώσεων του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος. Το ΔΕΕ διευκρινίζει, σε μια αρχική του σκέψη, ότι η οδηγία 93/13 προσδιορίζει με αφηρημένο τρόπο τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας, η οποία δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, παραπέμποντας στις έννοιες της καλής πίστης και της σημαντικής ανισορροπίας σε βάρος του καταναλωτή. Η εκτίμηση της σημαντικής ανισορροπίας συμβατικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων βασίζεται στους εφαρμοζόμενους εθνικούς κανόνες στο μέτρο που δεν υπάρχει συμφωνία των συμβαλλομένων μερών. Επιπροσθέτα, στο παραπάνω πλαίσιο θα πρέπει να εκτιμηθεί η δυνατότητα του καταναλωτή να προσβάλει τις καταχρηστικές ρήτρες βάσει της εθνικής νομοθεσίας. Εξάλλου το ΔΕΕ θέτει ως κριτήρια για τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικών ρητρών τη φύση των αγαθών και των υπηρεσιών κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης, τις υπόλοιπες περιστάσεις που συνέτρεχαν κατά τη σύναψή της, τη σαφή και κατανοητή διατύπωσή τους.⁸ Ειδικότερα και σχετικά με τη ρήτρα υπολογισμού των τόκων το ΔΕΕ θεωρεί ότι το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει, ιδίως, να συγκρίνει τον τρόπο υπολογισμού του προβλεπόμενου από την ως άνω ρήτρα συμβατικού επιτοκίου και το προκύπτον εξ αυτού πραγματικό συμβατικό επιτόκιο με τους συνήθως εφαρμοζόμενους τρόπους υπολογισμού και το νόμιμο επιτόκιο καθώς και τα επιτόκια που εφαρμόζονταν στην αγορά, κατά τη σύναψη της επίδικης συμβάσεως δανείου. Το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να συνεκτιμήσει τα ανωτέρω στοιχεία λαμβάνοντας υπόψη δάνεια αντίστοιχου ύψους και διάρκειας. Ιδίως, θα πρέπει να ελέγξει κατά πόσον το γεγονός ότι οι συμβατικοί τόκοι υπολογίζονται με βάση έτος 360 ημερών, αντί του ημερολογιακού έτους των 365 ημερών, μπορεί να προσδώσει στην εν λόγω ρήτρα καταχρηστικό χαρακτήρα.

⁸ Σκ. 57-62 της σχολιαζόμενης απόφασης

Αναφορικά με τη ρήτρα 6bis περί καταγγελίας λόγω αθετήσεως από τον οφειλέτη των υποχρεώσεων του κατά τη διάρκεια περιορισμένου χρονικού διαστήματος, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει ιδίως:

(α) Αν η ευχέρεια που παρέχεται στον επαγγελματία να απαιτήσει ολόκληρο το ποσό του δανείου προϋποθέτει τη μη εκπλήρωση από τον καταναλωτή ουσιώδους δανειακής υποχρεώσεως.

(β) Αν η ανωτέρω δυνατότητα του επαγγελματία προβλέπεται για τις περιπτώσεις στις οποίες η αθέτηση των συγκεκριμένων υποχρεώσεων του καταναλωτή έχει αρκούντως σοβαρό χαρακτήρα δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου.

(γ) Αν η εν λόγω ευχέρεια παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου που έχουν εφαρμογή ελλείψει ειδικών συμβατικών ρυθμίσεων.

(δ) Αν το εθνικό δίκαιο απονέμει στον καταναλωτή κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα προκειμένου να αντικρούσει την εφαρμογή της ρήτρας.⁹

Στο ερώτημα κατά πόσον ο αρμόδιος εθνικός δικαστής δύναται να συνεκτιμήσει μεταγενέστερες, της συνάψεως της συμβάσεως, περιστάσεις, το ΔΕΕ καταλήγει ότι το εν λόγω ερώτημα είναι απαράδεκτο καθόσον η απόφαση περί παραπομπής δεν προσδιορίζει με σαφήνεια τις μεταγενέστερες περιστάσεις.

4. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η σχολιαζόμενη απόφαση αφορά τα κριτήρια εκτιμήσεως του καταχρηστικού χαρακτήρα ρητρών δανειακής συμβάσεως και το περιεχόμενο των υποχρεώσεων που υπέχει το εθνικό δικαστήριο στο πλαίσιο της κρίσης περί του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικών ρητρών στο πλαίσιο δανειακής σύμβασης ενυπόθηκου δανείου. Αν και η ανωτέρω προβληματική δεν εμφανίζεται για πρώτη φορά σε δικαιοδοτικές κρίσεις του ΔΕΕ, στη συγκεκριμένη απόφαση εξετάζεται η δυνατότητα άσκησης αυτεπάγγελτου ελέγχου ή κατ' αίτηση των διαδίκων, αναφορικά με μία ή

⁹ ΔΕΕ απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Υπόθεση C-415/11, Aziz,, σκ. 73, διαθεσιμότητα στον διαδικτυακό τόπο <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=el&jur=C,T,F&num=C-415/11&td=ALL>

περισσότερες συμβατικές ρήτρες που δεν εξετάστηκαν σε προγενέστερο δικαστικό έλεγχο. Το ουσιώδες ζήτημα που προκύπτει είναι τι γίνεται στην περίπτωση που ενώ δεν εξετάστηκαν συγκεκριμένες συμβατικές ρήτρες, εκδόθηκε απόφαση με ισχύ δεδικασμένου. Το ΔΕΕ ως κριτήριο του ελέγχου σε μεταγενέστερη δικαστική διαδικασία στο πλαίσιο της αναγκαστικής εκτέλεσης, προκρίνει το εάν ο καταχρηστικός χαρακτήρας των ρητρών εξετάστηκε στην προγενέστερη δικαιοδοτική διαδικασία. Αν διαπιστωθεί ότι δεν εξετάστηκαν οι ρήτρες, τότε παρακάμπτοντας την αρχή του δεδικασμένου και τονίζοντας την προστασία του ασθενέστερου (λόγω της θέσης του) καταναλωτή επιτρέπει τον αυτεπάγγελο έλεγχο των μη εξεταζόμενων ρητρών. Ωστόσο, η απόφαση του Δικαστηρίου παρουσιάζει ανεπάρκειες, αφού,

Πρώτον, δεν συσχετίζει ικανοποιητικά την κρίση του με την εθνική διάταξη του κώδικα πολιτικής δικονομίας, η οποία αναφέρεται στις αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις (με ισχύ δεδικασμένου) και δεν διακρίνει μεταξύ ισχυρισμών ή ενστάσεων, που αποτέλεσαν ή δεν αποτελέσαν αντικείμενο δικαστικής κρίσης του προγενέστερου δικαστικού ελέγχου και ενδεχομένως να καλύπτονται από το δεδικασμένο,

Δεύτερον, θέτει ένα γενικό κανόνα χωρίς να συνυπολογίζει τους δικονομικούς κανόνες του εθνικού δικαίου, δεδομένης και της παραδοχής του ότι τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εφαρμόζουν τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες.

Η αντίφαση που δημιουργείται είναι ότι τήρηση των εθνικών δικονομικών κανόνων παρακάμπτεται υπέρ της προστασίας του καταναλωτή. Η μεγαλύτερη ευθύνη αποδίδεται στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο οφείλει να εξετάσει αυτεπάγγελα τις συμβατικές ρήτρες στον προγενέστερο και μεταγενέστερο δικαστικό έλεγχο (στην περίπτωση που δεν εξετάστηκαν στον προγενέστερο δικαστικό έλεγχο). Ζήτημα, ωστόσο, θα αποτελέσει η αποδοχή της ανωτέρω κρίσης του ΔΕΕ σε εθνικά δικονομικά συστήματα, που εφαρμόζεται η αρχή της διαθέσεως, σύμφωνα με την οποία το εθνικό δικαστήριο αποφαινεται επί των αιτιάσεων του διαδίκου και βάσει

των προτεινόμενων ισχυρισμών.¹⁰ Φαίνεται ότι η σχολιαζόμενη απόφαση αναφέρεται σε ισχυρισμούς που προτάθηκαν ή δεν προτάθηκαν αλλά και στις δύο περιπτώσεις δεν εκτιμήθηκαν από το εθνικό δικαστήριο στον προγενέστερο δικαστικό έλεγχο. Ωστόσο, η ασφάλεια του δικαίου, η αρχή του δεδουλευμένου και η προστασία του καταναλωτή επιβάλλει μια βαθύτερη ανάλυση για να αποφευχθούν δυσαρμονίες μεταξύ των εθνικών δικονομικών κανόνων και της προστασίας του καταναλωτή. Αυτή η περαιτέρω ανάλυση καθίσταται περισσότερο επιτακτική, υπό τις παρούσες συνθήκες οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη, η οποία έχει προκαλέσει την καταγγελία πολλών δανειακών συμβάσεων λόγω αθέτησης συμβατικών υποχρεώσεων των ιδιωτών.

Ως προς το ζήτημα του προσδιορισμού των κριτηρίων, το ΔΕΕ υποδεικνύει ως αρμόδιο το εθνικό δικαστήριο, θέτοντας διευκρινιστικά κριτήρια, τα οποία παρουσιάζονται ενδεικτικά. Πράγματι, τα κριτήρια συμβάλλουν στην προστασία του καταναλωτή και στη δημιουργία ισορροπίας στη σχέση μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία. Ιδιαίτερως θα πρέπει να τονιστεί ότι το ΔΕΕ ως προς την ρήτρα υπολογισμού των τόκων εμμένει στη συνεκτίμηση των συνθηκών της τραπεζικής αγοράς κατά τη σύναψη της επίδικης σύμβασης και στα δάνεια αντίστοιχου ύψους και διάρκειας. Ως προς τη ρήτρα περί καταγγελίας αθέτησης συμβατικών υποχρεώσεων από το δανειολήπτη, το ΔΕΕ εμμένει στον ουσιώδη και σοβαρό χαρακτήρα της παραβίασθεις υποχρέωσης του δανειολήπτη, δεδομένης της διάρκειας και του ύψους του δανείου.

¹⁰ *Ε. Μπαλογιάννη - Μ. Γεωργιάδου*, Άρθρο 106 ΚΠολΔ σε Χ. Απαλαγάκη (επιμ.) *Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Τόμος Ι, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2016, σελ. 361-367